

Odkrycie szczątków człowieka
kultury tłuków pięściowych - sprzed 500.000 lat

W miejscowości Pelikao-Ternifin - 17 km na SE od Mascary w Algierze północnym (depart. Oran), odkryto w czerwcu 1954 r. dwie bardzo prymitywne żuchwy człowieka kopalnego sprzed ok. 500 000 lat. Z nich jedna, cała, pochodzi od osobnika męskiego, druga - zachowana w połowie - jest, prawdopodobnie, żuchwą kobiety.

Znajdowały się one na dość znacznej głębokości, w utworze, który zawierał liczne kości całe i celowo rozbite zwierząt wymarłych oraz - co znalezisku temu nadaje szczególną wartość - liczne, bardzo prymitywne narzędzia i odłupki związane z ich obróbką, odpowiadające poziomowi szelskiemu paleolitu dolnego Francji.

Jest to pierwsze znalezisko tego rodzaju. Doniosłość jego polega na tym, że wypełnia ono poważną lukę w naszej znajomości szeregu rozwojowego człowieka kopalnego. Z tego bardzo odległego etapu jego rozwoju znaliśmy dotychczas jedynie duże, grube, niezdarne narzędzia migdałowatego kształtu - tak zw. tłuki pięściowe (coup de poing). Twórcy tych narzędzi nie znaliśmy. Sporządzano je z konglomeratu krzemienistych, otoczków lub naturalnych okruchów skalnych odpowiedniej wielkości (do 27 cm) i kształtu. Były to narzędzia ręczne wielorakiego użytku, spiczaste, z grubą, owalną piętką, którą u okazów najstarszych, tworzy nieobrobiona część konglomeratu lub otoczka. Oba boki, na skutek prymitywnej obróbki, polegającej na obustronnym, naprzemianległym odbijaniu dużych odłupków, przedstawiają zygzakowate ostre krawędzie.

Zespół narzędzi towarzyszących omawianemu znalezisku szczątków ludzkich zawierał, prócz prymitywnych migdałowatych tłuków pięściowych, tłuki o ostrzu trójgraniastym ("trièdre") oraz ciosaki ("hacheraux"), znane również z inwentarzy stanowisk aszelskich Francji i Anglii. Są to płaskie, wydłużone ostrza o wygładzie i użytku siekier, przypominające siekiery neolityczne (kampinijskie) i północno-zachodnioeuropejskich stanowisk epipaleolitycznych rybackich. Element lokalny, przeżytkowy pra-szelski, reprezentowały nieliczne okazy otoczków przystosowanych do użytku w charakterze ostrzy przez obustronne odbicie na części krawędzi szeregu odłupków ("Pebble-Culture").

Znalezisko algerskie było wynikiem prac wykopaliskowo-badawczych prof. C. Aremburga i R. Hoffstettera, prowadzonych na dnie głębo-

kiego wykopu starej, opuszczonej piaskowni, w dolnej partii utworów jeziorowych. Miejsce to było od dawna znane z obfitego występowania kości wielkich ssaków kopalnych oraz narzędzi staropaleolitycznych. Kości ^{ssaków} towarzyszące znalezisku żuchw ludzkich reprezentują faunę charakterystyczną dla dolnego plejstocenu Afryki północnej, zawierającą elementy starsze - plioceniczne, z tygrysem ^MMachairodusem na czele. Skład tej fauny, warunki terenowe i stratygraficzne jej występowania oraz skład i charakter morfologiczny narzędzi pozwoliły oznaczyć względny wiek geologiczny tego stanowiska paleolitycznego, a więc i związanych z nim szczątków ludzkich - obu żuchw. W skali podziału epoki lodowcowej w Europie, opartego na schemacie podziału zlodowacenia Alp - stanowisko to zostało zaliczone do pierwszego okresu międzylodowcowego: pomiędzy pierwszym zlodowaceniem alpejskim - Günz, i drugim - Mindel.

Mówiąc ogólnie, żuchwy z Pelikao-Ternifin różnią się wybitnie swoją prymitywnością od żuchw człowieka rozumnego współczesnego (Homo sapiens recens), a nawet od człowieka rozumnego kopalnego (Homo sapiens fossilis). Ich masywna budowa i cały zespół cech morfologicznych oraz uzębienie wskazują, że są to szczątki praczłowika, szczególnie bliskiego tak zw. człowiekowi pekińskiemu - Sinanthropus pekinensis, z jaskini w Czu-Ku-Tien koło Pekinu. Liczne szczątki tego ostatniego były odkryte w wyniku prac wykopaliskowych, prowadzonych w latach 1924-1939.

Szczątki praczłowika algerskiego, któremu odkrywca - C. Arambourg - dał nazwę Atlantropus mauritaniens, następnie - szczątki Sinanthropusa oraz odkryte przez R. Dubois w 1892 r. na Jawie, w Trinil, górna część czaszki (kalota), trzy zęby i kość udowa praczłowika jawajskiego, nazwanego niesłusznie przez odkrywcę człeko-małpą o postawie pionowej - Pithecanthropus erectus, reprezentują, porządkując od tej ostatniej formy, kolejne, najstarsze stadia praludzkiego etapu w rozwoju człowieka.

Z terenu Europy, jak dotąd, znane jest jedynie znalezisko szczątków praczłowika z tego etapu rozwojowego. Jest to szczątko dolna z Mauer koło Heilderbergu, znaleziona w 1908 r. na głębokości 24 m w starych, piaszczystych osadach rz. Elsenz - dopływu Neckaru. Pochodzić ma z okresu drugiego zlodowacenia - Mindel (ok. 450.000 lat temu), jest zatem nieco młodsza od żuchw algerskich.

Istoty, których szczątki odkryto w Pelikao-Ternifin i w Czu-Ku-Tien reprezentują już człowieka w pełnym tego słowa znaczeniu. Znał on już bowiem użytek ognia, umiał sporządzać narzędzia okreś-

lonego użytku z dobieranych celowo surowców kamiennych oraz - umiał zdobywać pożywienie nie wyłącznie na drodze zbieractwa, jak mniemano, lecz polowań, które wymagały zorganizowanego, kolektywnego wysiłku.

Objaśnienia ilustracji:

- Fig. 1. Pelikao-Ternifin. Widok na wykop piaskowni w początkowej fazie prac wykopaliskowych.
- Fig. 2. Pelikao-Ternifin. Odsłanianie czaszki słonia kopalnego Elephas atlanticus w pobliżu znaleziska żuchwy pracźlowieka
- Fig. 3. Pelikao-Ternifin. Z lewej strony, na dnie wykopu, w punkcie oznaczonym kółkiem (ciemna wydłużona plama) - miejsce znalezienia pierwszej (całej) żuchwy, w głębi wykopu, gdzie grupa kopaczy - miejsce znalezienia drugiej żuchwy (połowy).
- Fig. 4. Pelikao-Ternifin. U góry - żuchwa męska, u dołu - połowa żuchwy kobiecej.
- Fig. 5. Alger północny. Narzędzia prymitywne ze stanowisk paleolitu dolnego (szelskich) - kultury tłuków pięściowych. 1 - otoczek przystosowany do użytku jako ostrze ("Pebble-Culture") Carière Racine; 2-2a - tłupek pięściowy widziany od strony płaskiej i w profilu; 3 - tłupek pięściowy o ostrzu trójgraniastym. Oba okazy z miejscowości Sidi Abderrahman; 4 - ciosak ("hacheran") użytkowany podobnie jak siekiera. Stanowisko Karar. Wszystkie okazy w 1/4 w.n.

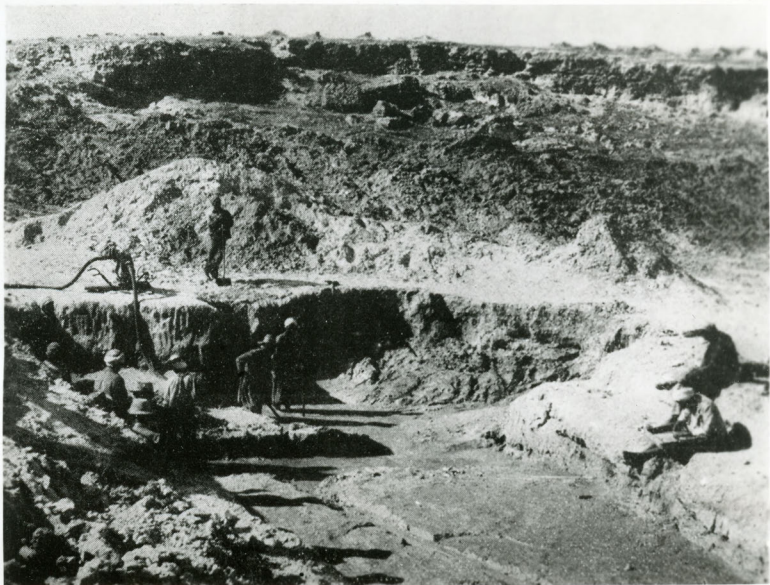

Fig. 2

59.3